

اثر کشت مخلوط نواری ذرت (*Zea mays* L.) و لوبیا (*Phaseolus vulgaris* L.) بر عملکرد ماده خشک و نسبت برابری زمین در شرایط کنترل و عدم کنترل علف‌های هرز

علیرضا کوچکی^۱، مهدی نصیری محلاتی^۲، حسن فیضی^{۳*}، شهرام امیرمردادی^۴ و فرزاد مندنی^۵

تاریخ دریافت: ۸۸/۱۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۸۹/۳/۱۸

چکیده

به منظور بررسی اثر کشت مخلوط نواری ذرت (*Zea mays* L.) و لوبیا (*Phaseolus vulgaris* L.) بر عملکرد ماده خشک و نسبت برابری زمین (LER) آزمایشی در مزرعه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد در سال زراعی ۸۸-۱۳۸۷ انجام شد. تیمارهای آزمایش شامل پنج سطح کشت مخلوط نواری با ۲، ۳، ۴، ۵ نوار و کشت خالص ذرت و لوبیا همراه با دو سطح کنترل و بدون کنترل علف‌های هرز به صورت طرح بلوک نواری در سه تکرار انجام شد. نتایج نشان داد که روند تجمع ماده خشک ذرت و لوبیا تحت تأثیر تیمارهای مختلف کشت مخلوط قرار گرفت. بیشترین میزان تجمع ماده خشک در تیمار نوار ۲ ردیفی و کمترین آن در کشت خالص بود، بنابراین با افزایش عرض نوار تجمع ماده خشک به تدریج کاهش یافت. علف‌های هرز، هم از طریق اثر بر سرعت تجمع ماده خشک و هم از طریق تأثیر بر مقدار تجمع ماده خشک باعث کاهش رشد شدند. عملکرد ماده خشک مخلوط نسبت به کشت خالص در ردیف‌های حاشیه‌ای در تمامی تیمارها بیشتر از ردیف‌های مرکزی بود. در ردیف‌های حاشیه‌ای، وجود علف هرز عملکرد بیولوژیک ذرت، لوبیا و مخلوط را به ترتیب به میزان ۱۸/۷، ۲۳/۵ و ۲۰/۳ درصد نسبت به شرایط عاری از علف هرز کاهش داد. این کاهش در ردیف‌های مرکزی معادل ۲۹/۶، ۲۱/۳ و ۲۷/۳ درصد بود. در تمامی تیمارهای مخلوط نواری، نسبت برابری زمین بیشتر از کشت خالص (LER > 1) بود و با افزایش عرض نوار مقدار آن کاهش یافت. در ردیف‌های حاشیه‌ای، LER مخلوط در حضور علف‌های هرز به میزان ۰/۲۹ افزایش یافت که این مقدار در ردیف‌های مرکزی برابر ۰/۲۱ بود. این امر نشان‌دهنده توانایی بالقوه کشت مخلوط در رقابت با علف‌های هرز بدون استفاده از وجین و یا علفکش‌ها است.

واژه‌های کلیدی: تثبیت نیتروژن، رقابت، مدیریت تلفیقی

مقدمه

بطور سنتی در مزارع کوچک توسط کشاورزان مدیریت می‌شوند (Walker & Ogindo, 2003; Thobatsi, 2009; Tsubo, 2005). کشت مخلوط به کشت دو و یا تعداد بیشتری محصولات زراعی اطلاق می‌شود که با یکدیگر در یک قطعه زمین و در یک زمان کشت می‌شوند (Xin & Tong, 1986; Thobatsi, 2009). معمولاً کشت مخلوط در خاک‌هایی با حاصلخیزی پایین و شرایط کم‌نهاده در مناطق گرمسیر اجرا می‌شود (Thobatsi, 2009). پذیرش کشت مخلوط به دلیل برتری عملکرد از طریق جذب بیشتر منابع توسط گیاهان نسبت به کشت خالص است این امر، به ویژه هنگامی تحقق می‌یابد که غلات و بقولات باهم کشت شوند (Poggio, 2005). کشت مخلوط در بسیاری از نقاط دنیا به دلیل برخی از مزیت‌های نسبی آن مانند ثبات بیشتر عملکرد (Jensen, 1996)، کارایی بالاتر استفاده از زمین و نیروی کارگر (Ofori & Stern, 1987; Thobatsi, 2009)، افزایش توانایی رقابتی در کنترل علف‌های هرز

افزایش تولیدات کشاورزی در طی قرن بیستم حاصل مصرف زیاد نهاده‌های خارجی است، ولی فشردگی کشاورزی موجب ایجاد برخی اثرات جانبی نظیر فرسایش خاک، آلودگی محیطی توسط مواد شیمیایی کشاورزی و مصرف بی‌رویه کودها و ظهور جمعیت‌های علف هرز و آفات مقاوم به مواد شیمیایی گردیده است. تنوع سیستم‌های زراعی، به عنوان راه حلی مناسب جهت رفع برخی از مشکلات کشاورزی مدرن پیشنهاد شده است (Poggio, 2005). در کشورهای در حال توسعه کشت مخلوط نقش مهمی را در تولید غذا و معیشت مردم ایفا می‌کند. در این کشورها سیستم‌های کشت مخلوط اغلب

۱ و ۲- به ترتیب استاد و دانشجوی دکتری اکولوژی گیاهان زراعی گروه زراعت دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد

*- نویسنده مسئول: (Email: hasanfeizi@yahoo.com)

وضعیت حاصلخیزی خاک به دلیل افزایش تثبیت نیتروژن حاصل از جزء بقولات (Haugaard-Nielsen et al., 2001; Jensen, 1996) و نیز برخی امتیازات دیگر کشت می‌شود. تا حدودی اکثر نتایج منتشر شده در زمینه کشت مخلوط که با برتری عملکرد همراه شده است، مخلوط بقولات با غیربقولات بوده است (Morris & Garrity, 1993). از مهمترین فواید کشت مخلوط افزایش تولید در واحد سطح نسبت به تک کشتی، به دلیل استفاده بهتر از عوامل محیطی مانند نور، آب و مواد غذایی موجود در خاک است (Banik et al., 2006).

ذرت (*Zea mays* L.) و لوبیا (*Phaseolus vulgaris* L.) از جمله گیاهانی هستند که سطح زیر کشت بالایی را در کشور دارند و در اکثر مناطق به صورت تک کشتی تولید می‌شوند. تحقیقات نشان می‌دهد که کشت مخلوط این دو گیاه متعلق به دو خانواده بقولات و غلات، موجب افزایش تولید، حداکثر کارایی استفاده از منابع و نیز افزایش بهره‌وری سیستم کشت می‌گردد (Chen et al., 2004; West & Griffith, 1992). در این گونه سیستم‌های کشت، رقابت برون‌گونه‌ای که در آن دو گیاه بر روی یکدیگر اثرات متقابل دارند، مشاهده می‌شود. این رقابت شامل رقابت اندام‌های هوایی و اندام‌های زیرزمینی است که نقش مهمی را در تعیین ساختار و پویایی جوامع گیاهی در کشاورزی به عهده دارد (Callaway, 1998; Aerts, 1999).

کشت مخلوط به عنوان یکی از راهکارهای مدیریت تلفیقی علف‌های هرز همراه با اثر کمتر بر محیط در مقایسه با علفکش‌های شیمیایی است. هجوم علف‌های هرز، کاهش شدید عملکرد در گیاهان زراعی را موجب می‌شود و در شرایط کشت خالص ذرت، ۶۰-۴۰ درصد تلفات گزارش شده است (Thobatsi, 2009). سرکوب علف‌های هرز و کاهش رشد علف هرز بر اثر تداخل گیاه زراعی به عنوان یک عامل تعیین‌کننده برتری عملکرد کشت مخلوط قلمداد می‌گردد. حضور گیاه زراعی، سلسله مراتب^۱ گونه‌های اجتماع علف هرز را تغییر می‌دهد. به عبارت دیگر، اضافه کردن گونه دوم گیاه زراعی به کشت خالص توزیع بیوماس بین گونه‌ها در اجتماع علف‌های هرز را تغییر خواهد داد (Poggio, 2005). استفاده از بقولات به عنوان گیاه پوششی در کشت مخلوط و کاربرد کود نیتروژنه جهت رشد سریعتر گیاه و پوشش بهتر زمین موجب سرکوب علف‌های هرز می‌گردد. کشت مخلوط ذرت و سویا (*Glycine max* L.) علف‌های هرز را نسبت به ذرت خالص ۳۹ درصد کاهش داد (Thobatsi, 2009). در مخلوط ذرت و سویا، ویل و مک فادن (Weil & Mc fadden, 1991) وجود ذرت (بوژه در تراکم‌های بالا) را موجب

کاهش جمعیت علف‌های هرز در اوایل فصل رشد بیان کرده‌اند. در آزمایشی توباتسی (Thobatsi, 2009) نشان داد که کشت مخلوط ذرت با سه گونه مختلف لوبیا چشم‌بلبلی (*Vigna unguiculata* L.) موجب کاهش وزن خشک علف هرز به میزان ۸۹، ۱۷ و ۱۵ درصد بسته به عادت رشد سه رقم لوبیا نسبت به کشت خالص ذرت گردید. همچنین، اولسانتان و همکاران (Olasantan et al., 1994) دریافتند که کشت مخلوط کاساوا (*Malva sylvestris* L.) با کاربرد کود نیتروژنه بالاترین شاخص سطح برگ و جذب نور را بدست می‌دهد و از اینرو بهترین کنترل علف هرز، بالاترین جذب نیتروژن توسط گیاه، بالاترین عملکرد دانه و نسبت برابری زمین^۲ (LER) را ایجاد می‌کند. در آزمایشی بومان و همکاران (Baumann et al., 2003) نشان دادند که کشت مخلوط پیاز (*Allium cepa* L.) و کرفس (*Apium graveolens* L.) گزینه مناسبی برای کاهش رشد علف‌های هرز و حفظ بهره‌وری است.

با توجه به این که در خصوص اثر عرض‌های مختلف کشت مخلوط نواری ذرت-لوبیا در کنترل علف‌های هرز مطالعه زیادی انجام نگرفته است، هدف از این آزمایش تعیین بهترین عرض نواری کشت مخلوط ذرت-لوبیا به لحاظ عملکرد ماده خشک و نسبت برابری زمین اجزاء و مخلوط و چگونگی تاثیر آنها بر علف‌های هرز بود.

مواد و روش‌ها

آزمایش در مزرعه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد، واقع در ۱۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر مشهد (عرض جغرافیایی ۳۶ درجه و ۱۵ دقیقه شمالی، طول جغرافیایی ۵۶ درجه و ۲۸ دقیقه شرقی و ارتفاع از سطح دریا ۹۸۵ متر) در سال زراعی ۸۸-۱۳۸۷ انجام شد. متوسط بارندگی سالیانه ۲۸۶ میلی‌متر و حداکثر و حداقل دمای مطلق سالانه در این منطقه به ترتیب ۴۲ و ۲۷/۸- درجه سانتی‌گراد است. آماده‌سازی زمین شامل شخم نیمه عمیق، سپس دیسک و کودپاشی (۳۰ تن کود دامی پوسیده در هکتار) در بهار صورت گرفت. آزمایش به صورت سیستم کم‌نهاده اجرا و از مصرف هر گونه مواد شیمیایی (کودهای شیمیایی و آفتکش‌ها) در هنگام آماده‌سازی زمین و طی فصل رشد خودداری شد.

تیمارهای آزمایشی شامل شش سطح نواری به صورت ۲، ۳، ۴ و ۵ ردیف کاشت ذرت و لوبیا در هر کرت و کشت‌های خالص آنها بودند. در عرض نواری ۲ (کاشت دو ردیف ذرت و سپس دو ردیف لوبیا) هر ردیف لوبیا از یک طرف به ذرت و هر ردیف ذرت از یک طرف با لوبیا مجاور بود، بنابراین حاشیه و مرکز در عرض نواری ۲ یکی بود. در

انجام شد.

نتایج و بحث

روند تجمع ماده خشک

روند تغییرات تجمع ماده خشک در بین تیمارهای مختلف در ابتدای دوره رشد به دلیل کوچک‌تر بودن گیاهان اختلاف قابل ملاحظه‌ای نداشت و اغلب نمودارها بر هم منطبق بودند، ولی از حدود ۳۰ روز پس از کاشت، تجمع ماده خشک وارد مرحله رشد خطی شد و به سرعت شروع به افزایش کرد. در حدود ۸۰ روز پس از کاشت نیز (مرحله حصول حداکثر ماده خشک)، به حداکثر میزان خود رسید و سپس تا حدودی روند ثابتی را نشان داد (شکل ۱). نتایج نشان داد که تجمع ماده خشک ذرت و لوبیا تحت تأثیر تیمارهای مختلف کشت مخلوط قرار می‌گیرد. بیشترین میزان تجمع ماده خشک به تیمار نوار ۲ ردیفی (مجموع تجمع ماده خشک ذرت و لوبیا، ۹۱۰ گرم در متر مربع) و کمترین آن به کشت خالص (به ترتیب ۷۷۰ و ۳۷۰/۵ گرم در متر مربع برای ذرت و لوبیا) اختصاص داشت، بنابراین با افزایش عرض نوار تجمع ماده خشک به تدریج کاهش یافت (شکل ۱). در کل، کشت مخلوط نسبت به کشت خالص دارای تجمع ماده خشک بیشتری بود. این موضوع می‌تواند به دلیل جذب نور بیشتر توسط کانوبی کشت باشد (شکل ۱). محققان دیگر نیز افزایش تجمع ماده خشک را در کشت مخلوط نسبت به تک کشتی گزارش کرده‌اند (Hossienpanahi, 2008; Rostami et al., 2010). افزایش ماده خشک گیاهان زراعی در سیستم‌های کشت مخلوط، اغلب از طریق بهبود ظرفیت گونه‌های مخلوط برای افزایش جذب و مصرف فیزیولوژیک منابع توسط آنها حاصل می‌شود (Jahansooz et al., 2007).

علف‌های هرز هم از طریق اثر بر شیب تجمع ماده خشک و هم از طریق تأثیر بر مقدار تجمع ماده خشک موجب کاهش رشد گیاهان شدند. هنگامی که گیاهان ذرت و لوبیا در کنار علف‌های هرز رشد کردند، روند افزایش تجمع ماده خشک در هر دو گیاه نسبت به گیاهان رشدکننده در شرایط عاری از علف هرز کاهش یافت و با سرعت کمتری افزایش یافت، بنابراین دیرتر به حداکثر ماده خشک تولیدی رسیدند (شکل ۱).

همچنین، میزان ماده خشک تولیدی در تیمارهای علف هرز نسبت به تیمارهای عاری از علف هرز در کلیه تیمارهای مخلوط و کشت خالص به شدت کاهش یافت. البته میزان افت ماده خشک در تیمار کشت خالص بیشتر از تیمارهای مخلوط و در گیاهان حاشیه‌ای کمتر از گیاهان مرکزی بود. اثر منفی وجود علف هرز به ویژه در عرض نوارهای ۴ و ۵ ردیفی و در ردیف‌های مرکزی بسیار مشهود بود.

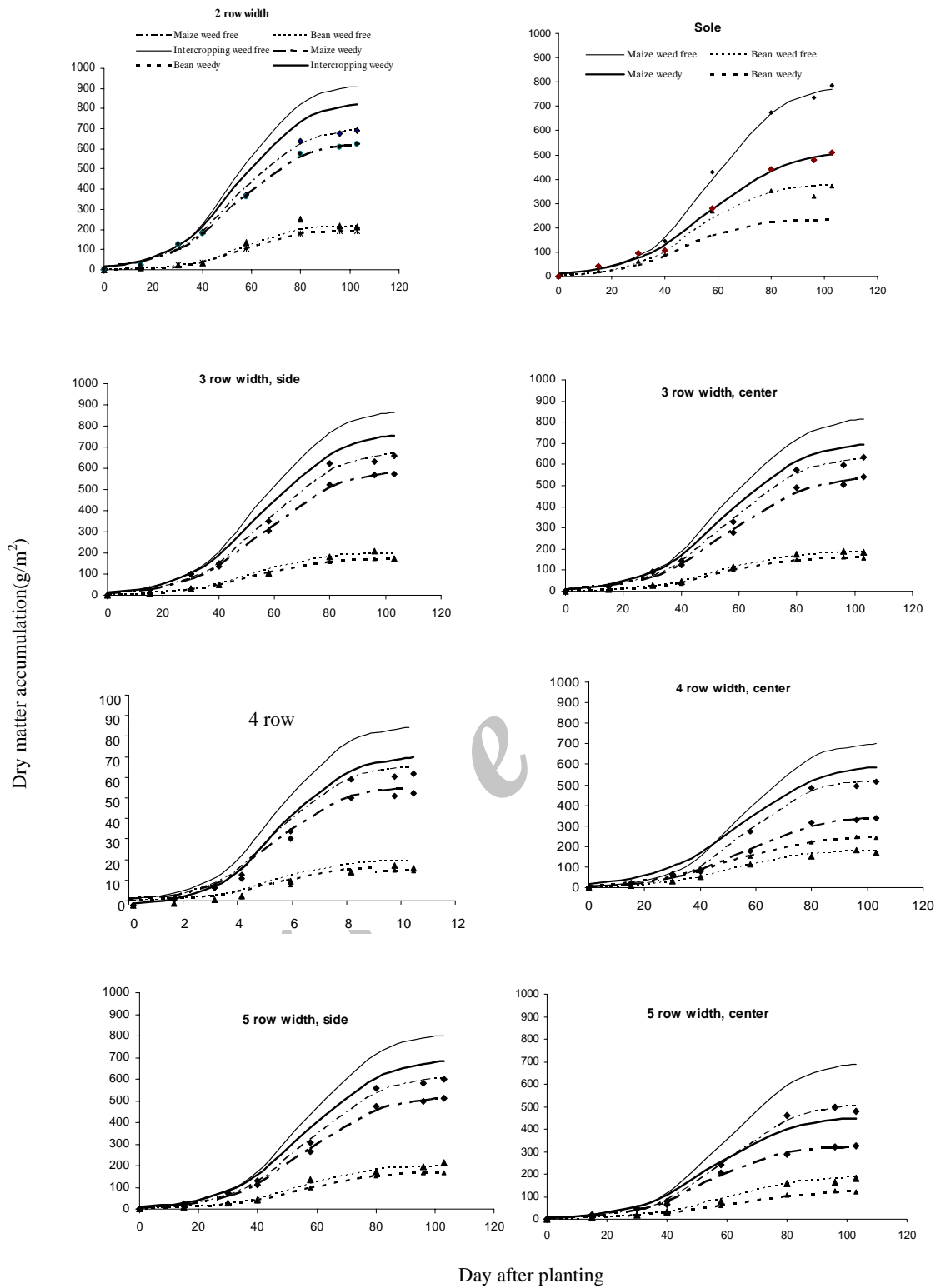
عرض نوار ۳ (کاشت سه ردیف ذرت و سه ردیف لوبیا) دو ردیف ذرت و لوبیای مجاور هم به عنوان حاشیه و ردیف وسطی هر گیاه به عنوان مرکز در نظر گرفته شد. بقیه عرضهای دیگر نیز به همین روش انجام شد.

عامل علف هرز در دو سطح عاری از علف هرز و عدم کنترل علف هرز بود که جهت اعمال آن، هر بلوک به صورت نواری به دو قسمت تقسیم گردید (موازی با جهت بلوک‌ها). یک قسمت از آنها در طی فصل رشد با استفاده از وجین به صورت عاری از علف هرز نگه داشته شد و در قسمت دوم، وجین و عملیات کنترل علف‌های هرز صورت نگرفت و به عنوان تیمار علف هرز قلمداد گردید. بنابراین، طرح آزمایشی به صورت بلوک نواری و در قالب طرح بلوک‌های کامل تصادفی در سه تکرار اجرا گردید. در این آزمایش از ذرت علوفه‌ای سینگل کراس ۷۰۴ و لوبیای رقم درخشان استفاده شد. ابعاد هر کرت آزمایشی به صورت ۸ متر طول و ۷/۵ متر عرض بود. تیمارهای مورد آزمایش به صورت جایگزینی در آنها اعمال شدند. فاصله ردیف‌های کاشت ذرت و لوبیا به ترتیب ۷۵ و ۳۵ سانتیمتر و فاصله بوته‌ها بر روی ردیف ۱۲ و ۲۰ سانتیمتر بود، بگونه‌ای که در تمام تیمارهای کشت مخلوط دو سوم هر کرت به ذرت و یک سوم دیگر آن به لوبیا مربوط بود. بذرها بصورت دستی و در عمق یکسان، بر روی ردیف‌ها در نیمه دوم اردیبهشت ماه، کاشته شد. تراکم نهایی در تیمارهای کشت خالص به ترتیب برای ذرت و لوبیا ۱۱۱ و ۱۴۳ هزار بوته در هکتار بود. در مورد کشت مخلوط نیز نصف این تراکم برای هر گیاه در نظر گرفته شد، در نتیجه تراکم نهایی تیمارهای کشت مخلوط با توجه به جایگزینی بودن طرح، با کشت خالص یکسان بود.

نمونه برداری از دو هفته پس از کاشت تا مرحله رسیدگی به صورت تصادفی از ردیف‌های مرکزی (در هر کرت و برای هر کدام از گیاهان دو بوته) جهت محاسبات تغییرات وزن خشک برداشت شد. جهت تعیین اثر حاشیه (ردیف‌های کناری ذرت و لوبیا)، دو بوته از هر گیاه و از هر تیمار برداشت و سپس بطور جداگانه ماده خشک آنها اندازه گیری شد. جهت اندازه‌گیری وزن خشک، نمونه‌ها در آونگی با دمای ۷۰ درجه سانتی‌گراد به مدت زمان کافی قرار گرفتند. مزیت نسبی کشت مخلوط در مقایسه با کشت خالص برای هر عرض نوار تعیین و از طریق نسبت برابری و با استفاده از معادله (۱) محاسبه گردید (Banik et al., 2006):

$$LER = Y_{ij}/Y_{ii} + Y_{ji}/Y_{jj}$$

Y_{ij} و Y_{ji} به ترتیب عملکرد ذرت و لوبیا در کشت خالص و Y_{ii} و Y_{jj} به ترتیب عملکرد ذرت و لوبیا در کشت مخلوط است. داده‌های آزمایش توسط نرم افزار MSTATC تجزیه و تحلیل آماری و نمودارها با استفاده از نرم‌افزارهای Slide Write و Excel رسم شدند. مقایسه میانگین‌ها به روش دانکن در سطح احتمال ۵ درصد

شکل ۱- اثر تیمارهای کشت مخلوط بر روند تجمع ماده خشک کل ذرت و لوبیا طی روزهای بعد از کاشت در شرایط کنترل و عدم کنترل علف هرز در خطوط حاشیه و مرکزی.

Fig. 1- The effect of intercropping treatments on maize and bean total dry weights at days after planting in weedy and weed free plots in the side and central rows.

اضافه کردن لوبیا به صورت ۴ یا ۵ ردیف بجای ذرت، در ردیف های مرکزی، موجب کاهش شدید کل ماده خشک تولیدی در واحد سطح گردید. به عبارت دیگر، عملکرد ماده خشک به سمت کشت خالص لوبیا سوق پیدا کرد. سودمندی کشت مخلوط بویژه در نوارهای ۴ و ۵ ردیفی به شدت کاهش یافت (جدول ۱). افزایش عملکرد ماده خشک در کشت مخلوط نسبت به تک کشتی را می توان به افزایش فراهمی نیتروژن از طریق تثبیت زیستی نیتروژن توسط لوبیا نسبت داد. از آنجا که نیتروژن یکی از عناصر غذایی موثر بر میزان فعالیت آنزیم های فتوسنتزی و در نتیجه میزان تجمع ماده خشک گیاهان است، بنابراین حضور لوبیا در کنار ذرت به افزایش تجمع ماده خشک کل در کانویی کشت مخلوط منجر شد. در تیمارهای کشت مخلوط، سهم نسبی ذرت در افزایش عملکرد ماده خشک بیشتر از لوبیا بود که این نتایج یافته های دیگر محققان را تأیید می کند (Anil et al., 1998; Wall et al., 1991).

میانگین عملکرد ماده خشک مخلوط در ردیف های حاشیه ای و مرکزی نیز نشان داد که فقط نوار ۲ و ۳ ردیفی در شرایط مخلوط نسبت به خالص ذرت، موجب سودمندی عملکرد ماده خشک شدند (جدول ۱)، بنابراین افزایش تعداد ردیف نوارهای در کشت مخلوط مناسب به نظر نمی رسد.

کشت خالص ذرت نسبت به کشت خالص لوبیا بر اثر قرارگرفتن در معرض علف های هرز، افت بیشتر ماده خشک را به ویژه در ردیف های مرکزی نشان داد. این امر نشان می دهد که ذرت نسبت به لوبیا در کشت مخلوط بیشتر سود می برد. کاهش ماده خشک ناشی از علف های هرز در کشت خالص نسبت به کشت مخلوط توسط توباتسی (Thobatsi, 2009) نیز گزارش شده است.

عملکرد ماده خشک

نتایج نشان داد که نوار ۲ ردیفی بیشترین عملکرد ماده خشک را در ذرت و لوبیا و مخلوط داشت و با افزایش عرض نوار بیوماس کاهش می یابد. عملکرد ماده خشک مخلوط نسبت به کشت خالص در ردیف های حاشیه ای در تمامی تیمارها بیشتر بود، به طوری که نوار ۲ ردیفی با عملکرد ماده خشک ۸۵۳/۵ گرم در مترمربع بیشترین و لوبیای خالص با ۳۰۵/۴ گرم در مترمربع کمترین عملکرد را نشان دادند (جدول ۱). در ردیف های حاشیه ای کشت مخلوط نسبت به کشت خالص ذرت در کلیه تیمارهای ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶ ردیفی، عملکرد ماده خشک را به میزان ۲۳/۵، ۱۴/۴، ۱۰/۸ و ۷/۸ درصد افزایش داد. این افزایش متناسب با افزایش تعداد ردیف، روند کاهش نشان داد. ولی در ردیف های مرکزی این مقادیر برابر ۳۳/۵، ۱۰، ۱۱- و ۲۰/۵- درصد شد. از آنجایی که آزمایش به صورت جایگزینی بود. بنابراین

جدول ۱ - اثر عرض نوار بر ماده خشک نهایی (گرم در مترمربع) لوبیا، ذرت و مخلوط (کل) در نوارهای کناری، داخلی و میانگین آنها

Table 1- Effect of strip width on maize and bean dry matter yields ($g.m^{-2}$) in the side and central rows

تیمار Treatment	Side حاشیه			Center مرکز			Mean میانگین		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	651.6 b*	201.9 b	853.5 a	651.6 b	201.9 b	853.5 a	651.6 b	201.9 b	853.5 a
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	618.2 c	172.3 c	790.5 b	588.3 c	171.5 c	759.8 b	603.3 c	171.9 c	775.2 b
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	592.9 d	172.9 c	765.8 b	425.6 d	186.8 bc	612.4 d	509.2 d	179.8 c	689.1 c
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	554.7 e	190.1 b	744.8 c	400.2 e	149.2 d	549.4 e	477.4 e	169.6 cd	647.1 d
ذرت خالص Sole maize	691.0 a	0 d	691.0 a	691.0 a	0 e	691.0 c	691.0 a	0 d	691.0 c
لوبیا خالص Sole bean	0 f	305.4 a	305.4 e	0 f	305.4 a	305.4 f	0 f	305.4 a	305.4 e

* میانگین ها دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

عاری از علف هرز و نوار ۲ ردیفی به میزان ۹۰۳/۴ گرم در متر مربع و کمترین آن در شرایط وجود علف هرز و در کشت خالص لوبیا به میزان ۲۴۰/۵ گرم در مترمربع بدست آمد (جدول ۳). در کشت خالص ذرت و لوبیا علف‌های هرز موجب کاهش عملکرد ماده خشک به ترتیب به میزان ۲۹/۶ و ۵۳/۹ درصد شد. ولی، با اعمال کشت مخلوط میزان کاهش عملکرد مخلوط در نوار ۲ ردیفی بر اثر وجود علف هرز به ۱۴/۲ درصد نسبت به خالص تقلیل یافت. با افزایش عرض نوار میزان سودمندی مخلوط در رقابت با علف‌های هرز کاهش یافت (جدول ۳). سنجانی (Sanjani, 2007) نیز گزارش کرد که عملکرد بیولوژیک سورگوم خالص بدون وجین حدود ۲۰ درصد نسبت به تیمار وجین کاهش می‌یابد.

در ردیف‌های مرکزی فقط نوار ۲ و ۳ ردیفی در هر دو شرایط عاری و علف‌هرزی سودمندی عملکرد ماده خشک نسبت به کشت خالص ذرت را نشان دادند. وجود علف‌های هرز در عرض نوار ۵ در ردیف‌های مرکز، عملکرد ماده خشک مخلوط را به میزان ۴۶/۶ درصد نسبت به شرایط عاری از علف هرز کاهش داد، ولی این کاهش در ردیف‌های حاشیه ۲۰/۴ درصد بود. به عبارت دیگر قرار گرفتن ذرت و لوبیا به صورت مخلوط در کنار یکدیگر به مقدار ۲۶ درصد در کنترل علف‌های هرز موثر بوده است.

کشت مخلوط از طریق افزایش پوشش زمین، افزایش رقابت، سرعت رشد اولیه بیشتر و سایه‌اندازی و القای خواب ثانوی در بذر علف‌های هرز، به نحو بارزی میزان هجوم علف‌های هرز را کاهش می‌دهد (Shippers & Kropff, 2001). همچنین، بانیک و همکاران (Banik et al., 2006) کاهش ۴۳ درصدی عملکرد گندم خالص و ۵۹ درصد عملکرد نخود خالص (*Cicer arietinum* L.) را در حضور علف‌های هرز نسبت به تیمار دوبار وجین گزارش کرده‌اند.

ادهیامبو و آریگا (Odhiambo & Ariga, 2001) نیز اظهار کردند که نوار ۲ و ۱ ردیفی در کشت مخلوط ذرت- لوبیا عملکرد دانه ذرت را به ترتیب ۵۱ و ۶۱ درصد افزایش می‌دهد. در این بررسی عملکرد دانه نسبت به کشت خالص ذرت حدود ۷۸ درصد بهبود یافت. وجود اثرات تسهیل و تکمیل‌کنندگی ذرت و لوبیا در کنار یکدیگر به افزایش رشد هر یک از گیاهان به تنهایی منجر می‌گردد (Rostami et al., 2010). بر اساس نتایج حاصل از آزمایش حاضر اثرات تسهیل و تکمیل‌کنندگی ذرت و لوبیا فقط تا نوار ۳ ردیفی مشهود بود. رضوان بیدختی (Rezvan-bidokhti, 2004) نیز گزارش کرده است که هرچه از سمت کشت مخلوط ردیفی به سمت کشت مخلوط نوازی پیش می‌رویم، عملکرد ماده خشک به تدریج کاهش می‌یابد.

در کل، حضور علف‌های هرز به شدت موجب کاهش عملکرد بیولوژیک گیاهان گردید. در ردیف‌های حاشیه‌ای، وجود علف هرز عملکرد بیولوژیک ذرت، لوبیا و مخلوط را به ترتیب به میزان ۱۸/۷، ۲۳/۵ و ۲۰/۳ درصد نسبت به شرایط عاری از علف هرز کاهش داد. این میزان در ردیف‌های مرکزی معادل ۲۹/۶، ۲۱/۳ و ۲۷/۳ درصد بود (جدول ۲). در نتیجه، کاهش عملکرد ناشی از فشار علف‌های هرز در ردیف‌های مرکزی بیشتر از حاشیه‌ای و در لوبیا بیشتر از ذرت بود.

در کشت مخلوط نسبت به کشت خالص، به دلیل رقابت برون گونه‌ای بالاتر، همراه با اثر تکمیل‌کنندگی گونه‌ها، موجب بهبود توانایی رقابت کانوپی مخلوط در مقابل علف‌های هرز می‌گردد و در نهایت به کاهش تراکم و بیوماس علف هرز و افزایش عملکرد گیاهان مخلوط منجر می‌شود (Banik et al., 2006) که با نتایج آزمایش حاضر همخوانی دارد. در سورگوم دانه‌ای (*Sorghum bicolor* L.) نیز کاهش ۲۸ درصدی عملکرد در حضور علف‌های هرز گزارش شده است (Sanjani, 2007).

بیشترین عملکرد ماده خشک در ردیف‌های حاشیه‌ای در شرایط

جدول ۲ - اثر تیمارهای کنترل و بدون کنترل علف‌های هرز بر عملکرد ماده خشک (گرم در مترمربع) لوبیا، ذرت و مخلوط (کل) در حاشیه و مرکز نوارها و میانگین آنها

Table 2- Effect of weeding treatments on maize and bean dry matter yields ($g\ m^{-2}$) in the side and central rows.

تیمار Treatment	حاشیه Side			مرکز Center			میانگین Mean		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
کنترل علف هرز Weed free	562.4 a*	192.0 a	754.5 a	516.9 a	185.4 a	702.3 a	539.7 a	188.7 a	728.4 a
بدون کنترل علف هرز Weedy	473.7 b	155.5 b	627.1 b	398.9 b	152.8 b	551.7 b	435.2 b	154.2 b	589.4 b

* میانگین‌ها دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی‌دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

جدول ۳ - اثر متقابل عرض نوار و کنترل علف هرز بر عملکرد ماده خشک (گرم بر مترمربع) لوبیا، ذرت و مخلوط (کل) در حاشیه و مرکز نوارها و میانگین آنها

Table 3- Interaction between strip width and weed treatments on maize and bean dry matter yields (g.m⁻²) in the side and central rows

تیمار Treatment	Side حاشیه			Center مرکز			Mean میانگین		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	690.9b	212.4c	903.4a	691b	212.4bc	903.4a	691b	212.4c	903.4a
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	662.2c	174.5ef	836.7b	635.9c	185.4cde	821.3b	649c	180def	829b
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	641.4cd	180.5de	821.9b	516.5f	168.3ef	684.9d	578.9e	174.4ef	753.4d
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	599.4ef	214.5c	813.7bc	477.2g	176def	653.2e	538.3f	195.2d	733.5de
ذرت خالص Sole maize	780.7a	0 g	780.7d	780.7d	0 h	780.7c	780.7a	0 h	780.7c
لوبیا خالص Sole bean	0 i	370.3a	370.3i	0 i	370.3a	370.3a	0 i	370.3a	370.3i
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	612.3de	191.4d	791.1cd	593.3d	191.4cde	784.7c	596.5de	191.4de	788c
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	574.2fg	170.1ef	477.3e	540.8e	157.5f	698.3d	557.5f	163.8f	721.3e
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	544.4g	165.3f	709.8f	334.7h	205.2cd	540g	439.6g	185.2de	624.8f
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	510h	165.8f	675.8g	323.2h	122.3g	445.6h	416.6h	144g	560.7h
ذرت خالص Sole maize	610.3ef	0 g	601.1d	601.1d	0 h	601.1f	601.1d	0 h	601.1g
لوبیا خالص Sole bean	0 i	240.5b	240.5b	0 i	240.5b	240.5b	0 i	240.5b	240.5b

* میانگین‌ها دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی‌دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

نسبت برابری زمین

نتایج نشان داد که در تمامی تیمارهای مخلوط نواری، نسبت برابری زمین بیشتر از کشت خالص بود. بیشترین مقدار LER در نوار ۲ ردیفی به میزان ۱/۶۳ بود. این بدان معنی است که کشت خالص هر جزء، نیاز به ۶۳ درصد زمین بیشتری نسبت به کشت مخلوط دارد تا عملکردی برابر آن را تولید کند. این مساله بیانگر کارایی بیشتر

استفاده از زمین در سیستم کشت مخلوط است. اگرچه نسبت برابری زمین هر جزء مخلوط کمتر از خالص بود، ولی نسبت برابری زمین کل بالاتر از ۱ بدست آمد. با افزایش عرض نوار این نسبت کاهش یافت. در ردیف‌های حاشیه‌ای میزان افت، کمتر از ردیف‌های مرکزی بود (جدول ۴). کمترین LER در عرض نوار ۵ بدست آمد ولی شدت کاهش آن در ردیف‌های مرکز بیشتر بود به طوری که در ردیف‌های حاشیه با افزایش عرض نوار از ۲ به ۵ مقدار LER حدود

می‌شوند.

اثر اصلی تیمارهای کنترل علف هرز نشان داد که به طور میانگین مقدار LER مخلوط و اجزای مخلوط در ردیف‌های حاشیه‌ای و مرکزی در شرایط حضور علف‌های هرز بیشتر بود. در ردیف‌های حاشیه‌ای مقدار LER جزئی ذرت در شرایط عاری از علف هرز ۰/۸۳ بود که در شرایط علف‌هرزی به ۰/۹۳ افزایش یافت و در لوبیا از ۰/۵۳ به ۰/۷۲ رسید. مقدار LER مخلوط در حضور علف‌های هرز به میزان ۰/۲۹ نسبت به کشت خالص ذرت افزایش یافت که این مقدار در ردیف‌های مرکزی برابر ۰/۲۱ بود (جدول ۵). حضور لوبیا در کنار ذرت در تیمارهای مختلف مخلوط نه تنها اثر مخرب علف‌های هرز را تعدیل کرد، بلکه به احتمال زیاد با تثبیت بیولوژیک نیتروژن موجب افزایش تولید ذرت شد.

۱۷ درصد کاهش یافت در حالی که در ردیف‌های مرکز این کاهش به ۵۷ درصد رسید. این کاهش در جزء ذرت در ردیف‌های حاشیه ۱۳ درصد و در مرکز ۳۷ درصد بود. این امر نشان‌دهنده تأثیرپذیری ذرت به اثرات تقویتی لوبیا به ویژه تثبیت نیتروژن در مخلوط می‌باشد. نتایج مشابهی در سیستم‌های کشت مخلوط عدس (*Lens culinaris*) (L. جو) (Kallu & Erhabor, 1990) (*Hordeum vulgare* L.) و ذرت - باقلا (*Faba vulgaris* L.) (Li et al., 1999) گزارش شده است. اختلافات مرفولوژیک و فیزیولوژیک بین بقولات و غیربقولات در کشت مخلوط یکی از دلایل اصلی بروز روابط همزیستی دو جانبه مثبت (یا تسهیل) می‌باشد (Akuda, 2001). تفاوت در عمق ریشه دهی، گسترش شعاعی ریشه و تراکم طول ریشه احتمالاً از عواملی هستند که بر رقابت دو جزء در کشت مخلوط برای آب و عناصر غذایی تأثیر گذاشته و باعث افزایش کارایی استفاده از زمین (LER)

جدول ۴ - اثر عرض نوار بر نسبت برابری زمین جزیی و کل (مخلوط) در حاشیه و مرکز نوارها و میانگین آنها

Table 4- Effect of strip width on maize and bean land equivalent ratio in the side and central rows.

تیمار Treatment	حاشیه Side			مرکز Center			میانگین Mean		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	0.94a*	0.69a	1.63a	0.94a	0.69a	1.63a	0.94a	0.68a	1.63a
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	0.90b	0.59b	1.49b	0.86b	0.58bc	1.44b	0.88b	0.58b	1.46bb
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	0.86c	0.59b	1.45b	0.61ab	0.65ab	1.26c	0.74c	0.62ab	1.36c
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	0.81d	0.65ab	1.46b	0.57c	0.49c	1.06d	0.69d	0.56b	1.26d

* میانگین‌ها دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی‌دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

جدول ۵ - اثر تیمارهای کنترل و بدون کنترل علف‌های هرز بر نسبت برابری زمین جزیی و کل (مخلوط) در حاشیه و مرکز نوارها و میانگین آنها

Table 5- Effect of weeding treatments on maize and bean land equivalent ratio in the side and central rows.

تیمار Treatment	حاشیه Side			مرکز Center			میانگین Mean		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
کنترل علف هرز Weed free	0.83b*	0.53b	1.36b	0.74b	0.50b	1.24b	0.79a	0.51b	1.30b
بدون کنترل علف هرز Weedy	0.93a	0.72a	1.65a	0.76a	0.70a	1.45a	0.84a	0.71a	1.55a

* اعداد دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی‌دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

جدول ۶- اثر متقابل عرض نوار و علف هرز بر نسبت برابری زمین لوبیا، ذرت و مخلوط (کل) در حاشیه و مرکز نوارها و میانگین آنها
Table 6- Interaction between strip width and weed treatments on maize and bean land equivalent ratio in the side and central rows.

تیمار Treatment	Side حاشیه			Center مرکز			Mean میانگین		
	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total	ذرت Maize	لوبیا Bean	کل Total
کنترل علف هرز Weed free									
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	0.86cd	0.57e	1.46e	0.89c	0.57cd	1.46bc	0.88c	0.57cd	1.46c
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	0.85cd	0.47g	1.32g	0.82d	0.50cd	1.32c	0.83d	0.49de	1.32d
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	0.82de	0.49f	1.31h	0.66e	0.45d	1.12d	0.74e	0.47e	1.21e ^س
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	0.77e	0.58d	1.35f	0.61f	0.48d	1.09d	0.69h	0.53cde	1.22e
عدم کنترل علف هرز Weedy									
نوار ۲ ردیفی Two Strip Width	0.99a	0.80a	1.80a	0.99a	0.80ab	1.80a	0.99a	0.80a	1.79a
نوار ۳ ردیفی Three Strip Width	0.96ab	0.71b	1.66b	0.90b	0.65bc	1.55b	0.93b	0.68b	1.61b
نوار ۴ ردیفی Four Strip Width	0.91bc	0.69c	1.60c	0.56g	0.85a	1.41bc	0.73f	0.77a	1.50c
نوار ۵ ردیفی Five Strip Width	0.85cd	0.69c	1.54d	0.54h	0.51cd	1.05d	0.69g	0.60bc	1.29de

* میانگین‌ها دارای حروف مشابه در هر ستون به لحاظ آماری (دانکن ۵ درصد) معنی‌دار نیستند.

*Means, in each column, followed by similar letter are not significantly different at the 5% probability level- using Duncan's Multiple Range Test.

عرض نوار ۴ و ۵ در شرایط بدون کنترل علف هرز و بیشترین آن در عرض نوار ۲ بدست آمد. این روند در ردیف‌های مرکز نیز مشاهده شد با این تفاوت که میزان کاهش آن بیشتر بود به طوری که عرض نوار ۵ با LER برابر ۱/۰۵ به شرایط کشت خالص نزدیک گردید. اظهار شده است که وقتی بقولات در کنار غلات بصورت کشت مخلوط قرار می‌گیرند، بدلیل اثر مکملی جزء بقولات جهت تثبیت مقدار بیشتری از نیتروژن تحریک می‌گردد و در نتیجه تعداد گره فعال و تشکیل آنها افزایش می‌یابد (Banik et al., 2006). همچنین هایبش و همکاران (Hiebsch et al., 1995) گزارش کردند در کشت مخلوط ذرت- سویا میزان LER بین ۱/۱ تا ۱/۴ در ترکیب‌های مختلف بود و علت افزایش آن را کمتر بودن علف هرز در کشت مخلوط و استفاده بهتر از منابع ذکر نمودند.

نتیجه‌گیری

نتایج آزمایش بیانگر بهبود عملکرد ماده خشک در کشت مخلوط در ردیف‌های حاشیه بود و از این نظر عرض نوار ۲ و ۳ نسبت به

بنابراین، می‌توان بیان کرد که کشت مخلوط یکی از راهکارهای کنترل زراعی و بیولوژیک علف‌های هرز است و نیاز به استفاده از مواد شیمیایی و نیروی کارگر را کاهش می‌دهد. کاهش دفعات وجین علف‌های هرز در کشت مخلوط گندم- نخود توسط بانیک و همکاران (Banik et al., 2006) نیز گزارش شده است. در آزمایشی مکینده و همکاران (Makinde et al., 2009) نیز نشان دادند که کشت مخلوط ذرت با سبزیجات برگی موجب تولید LER به میزان ۱/۷۷ می‌شود و بدلیل پوشش بهتر زمین علف‌های هرز بهتر کنترل می‌شوند. آنها بیان کردند که عملکرد ذرت در مخلوط بدلیل ارتفاع بیشتر آن و جذب بهتر نور کاهش نیافت.

ردیف‌های حاشیه‌ای نسبت به ردیف‌های مرکزی دارای نسبت برابری زمین بالاتری بودند و LER جزئی ذرت بیشتر از لوبیا بود. این بدین معناست که مجاورت دو گیاه باعث ایجاد اثرات تکمیل‌کنندگی و استفاده بهتر از منابعی نظیر آب، مواد غذایی و نور شده است و در این بین ذرت بهره بیشتری از لوبیا برده است. همچنین نسبت برابری زمین در کرتهای علف‌هرزی بیشتر از تیمارهای بدون علف هرز بود (جدول ۶). در ردیف‌های حاشیه، کمترین LER کل در تیمارهای

فضاهای خالی در کانوبی تلف شده و یا توسط علف‌های هرز مصرف می‌شوند ولی در شرایط کشت مخلوط نیچ گیاهان توسط یکدیگر تکمیل شده و فضای خالی کمتری جهت علف‌های هرز باقی می‌ماند. از آنجا که این آزمایش در سیستم کم‌نهاده اجرا شد بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که کشت مخلوط یکی از راهکارهای مناسب برای دسترسی به عملکرد مطلوب با حداقل مصرف یا بدون مصرف نهاده‌های خارجی است که در بلند مدت منجر به کاهش یا عدم وابستگی سیستم‌های زراعی به انرژی‌های فسیلی و افزایش پایداری آنها می‌شود.

کشت خالص و بقیه تیمارها برتری نشان دادند. در واقع در این آزمایش کشت مخلوط نواری ذرت - لوبیا حداکثر تا عرض نوار ۳ نتایج مثبتی را نشان داد و افزایش بیشتر عرض نوار منجر به نزدیک شدن شرایط به سمت کشت خالص شد. همچنین سیستم کشت مخلوط جهت سرکوبی علف‌های هرز و افزایش بهره‌وری سیستم (LER) سودمند بود و عرض نوار ۲ بالاترین نسبت برابری زمین را در هردو شرایط علف‌هرزی و بدون علف‌هرزی نشان داد. در تمام صفات مورد بررسی، کشت مخلوط اثر بیشتری بر ذرت نسبت به لوبیا داشت که این نشان دهنده تأثیر مثبت لوبیا بر ذرت می‌باشد. در واقع در زراعت‌های تک‌کشتی همواره مقادیری از منابع به دلیل وجود

منابع

- 1- Aerts, R. 1999. Interspecific competition in natural plant communities: Mechanisms, trade-offs and plant-soil feedbacks. *Journal Experimental Botany* 50: 29-37.
- 2- Akuda, E.M. 2001. Intercropping and population density effects on yield component, seed quality and photosynthesis of sorghum and soybean. *The Journal Food Technology (Africa)* 6(3):170-172.
- 3- Anil, L., Park, J., Phipps, R.H., and Miller, F.A. 1998. Temperate intercropping of cereals for forage: a review of the potential for growth and utilization with particular reference to the UK. *Grass and Forage Science* 53: 301-317.
- 4- Banik, P., Midya, A., Sarkar, B. K., and Ghose, S. S. 2006. Wheat and chickpea intercropping systems in additive series experiment: advantages and smothering. *European Journal Agronomy* 24: 324-332.
- 5- Baumann, D.T., Bastiaans, L., and Kropff, M. 2003. Intercropping system optimization for yield, quality and weed suppression combining mechanistic and descriptive models. *Agronomy Journal* 94: 734-742
- 6- Callaway, R.M. 1998. Facilitation in plant communities. p. 623-648. In: F.I. Pugnaire and F. Valladares (ed.) *Handbook of Functional Plant Ecology*. Marcel Dekker, New York.
- 7- Chen, C., Westcott, M., Neill, K., Wichmann, D., and Knox, M. 2004. Row configuration and nitrogen application for barley-pea intercropping in Montana. *Agronomy Journal* 96: 1730-1738.
- 8- Hauggaard-Nielsen, H., Ambus, P., and Jensen, E.S. 2001. Interspecific competition, N use and interference with weeds in pea-barley intercropping. *Field Crops Research* 70:101-109.
- 9- Hiebsch, C., Teiokagho, F., Chiremba, A. M., and Gerdner, F. P. 1995. Plant density and soybean maturity in soybean-maize intercropping. *Agronomy Journal* 87: 965-989
- 10- Hossienpanahi, F. 2008. Evaluation of yield and yield components in the corn and potato intercropping. MSc Thesis. Faculty of Agriculture. Ferdowsi University, Mashhad, Iran. (In Persian with English Summary)
- 11- Jahansooz, M.R., Yunusa, I.A.M., Coventry, D.R., Palmer, A.R., and Eamus, D. 2007. Radiation- and water-use associated with growth and yields of wheat and chickpea in sole and mixed crops. *European Journal Agronomy* 26: 275-282.
- 12- Jensen, E.S. 1996. Grain yield, symbiotic N₂ fixation and interspecific competition for inorganic N in pea-barley intercrops. *Plant and Soil* 182(1): 25-38.
- 13- Kallu, B.A., and Erhabor, P.O. 1990. Barley, lentil and flax yield under different intercropping systems. *Agronomy Journal* 82: 1066-1068.
- 14- Li, L., Yang, S.C., Li, X.L., Zhang, F.S., and Christie, P. 1999. Interspecific complementary and competitive interactions between intercropped maize and faba bean. *Plant and Soil* 212(2): 105-114.
- 15- Makinde, E. A., Ayoola, O. T., and Makinde, E. A. 2009. Intercropping leafy greens and maize on weed infestation, crop development, and yield. *International Journal Vegetable Science* 15: 402-411.
- 16- Morris, R.A., and Garrity, D.P. 1993. Resource capture and utilization in intercropping: Non-nitrogen nutrient. *Field Crops Research* 34: 319-334.
- 17- Odhiambo, G.D., and Ariga, E.S. 2001. Effect of intercropping maize and beans on *Striga* incidence and grain yield. Seventh Eastern and Southern Africa Regional Maize Conference. pp. 183-186
- 18- Ofori, F., and Stern, W.R. 1987. Cereal-legume intercropping systems. *Advance in Agronomy* 41: 41-90.
- 19- Olasantan, F.O.E., Lucas, E.O., and Ezumah, H.C. 1994. Effects of intercropping and fertilizer application on weed control and performance of cassava and maize. *Field Crops Research* 39:63-69
- 20- Poggio, S. L. 2005. Structure of weed communities occurring in monoculture and intercropping of field pea and barley. *Agriculture Ecosystems Environment* 109: 48-58.
- 21- Rezvan-Bidokhti, S. 2004. Comparison to compounds of intercropping in corn and bean intercropping. M.Sc.

- Thesis. Faculty of Agriculture. Ferdowsi University, Mashhad, Iran. (In Persian with English Summary)
- 22- Rostami, L., Mondani, F., Khuramdell, S., Koocheki, A., and Nassiri Mahallati, M. 2009. Effect of various corn and bean intercropping densities on weed populations. *Weed Research Journal* 1(2): 37-51. (In Persian with English Summary)
  - 23- Sanjani, S. 2007. The investigation seed yield and weed control in additive intercropping of cowpea and grain sorghum in limited irrigation condition. MSc Thesis. Faculty of Agriculture, University of Tehran. Iran. 143p. (In Persian with English Summary)
  - 24- Schippers, P., and Kropff, M.J. 2001. Competition for light and nitrogen among grassland species: a simulation analysis. *Functional Ecology* 15:155-164.
  - 25- Thobatsi, T. 2009. Growth and yield responses of maize (*Zea mays* L.) and cowpea (*Vigna unguiculata*) in a intercropping system. MSc Thesis. University of Pretoria. 149 p.
  - 26- Tsubo, M., Walker, S., and Ogindo, H.O. 2005. A simulation model of cereal-legume intercropping systems for semi-arid regions I. Model development. *Field. Crops Research* 93:10-22.
  - 27- Walker, S., and Ogindo, H.O. 2003. The water budget of rainfed maize and bean intercrop. *Physiology Chemistry Earth* 28:919-926.
  - 28- Wall, G.J., Pringle, E.A., and Sheaed, R.W. 1991. Intercropping red-clover with silage corn for soil erosion control. *Canadian Journal Plant Science* 71: 137-145.
  - 29- Weil, R.R., and Mc Fadden, M.E. 1991. Fertility and weed stress effects on performance of maize/soybean intercrop. *Agronomy Journal* 83: 717-721.
  - 30- West, T.D., and Griffith, D.R. 1992. Effect of strip intercropping corn and soybean on yield and profit. *Journal Production Agriculture* 5:107-110.
  - 31- Xin, N.Q., and Tong, P.Y. 1986. Multiple cropping systems and its development orientation in China (a review). *Science Agriculture Sinica* 4:88-92.

Archive of SID